

*Rev 2016-01-29*

*Rev 2020-03-20*

# Lokal Utvecklings- strategi För Leader- Sjuhärad (LLU) 2014 -2020

**Rådde gård i Länghem**

**Innehållsförteckning**

Sammanfattning

sid 3

1. Syftet med den lokala utvecklingsstrategin	sid 4
2. Strategins bidrag till EU:s och Sveriges mål	sid 4
3. Strategins framtagning	sid 4
4. Utvecklingsområdet	sid 5
4.1 Områdesbeskrivning	sid 6
4.2. Behov och utvecklingsmöjligheter	sid 8
5. På vilket sätt är strategin innovativ?	sid 10
6. Vision	sid 12
7. Insatsområden, mål och urvalskriterier	sid 12
7.1. Övergripande mål för området	sid 14
7.2. Insatsområden	sid 17
7.3. Handlingsplan	sid 17
7.4. Urvalsprocess	sid 20
7.5. Mål och urvalskriterier	sid 21
8. Finansieringsplan	sid 25
9 Organisation	sid 26
9.1. Administrativ kapacitet och kansliets arbete	sid 26
9.2. Partnerskapet och föreningen	sid 27
9.3. LAG- den lokala aktionsgruppen	sid 28
10. Samverkan mellan fonder och med andra aktörer	sid 28
10.1. Samverkan mellan fonder	sid 28
10.2. Avstämning med andra aktörer med utvecklingsansvar	sid 29
10.3. Jämställdhet och icke – diskriminering	sid 30
11. Kommunikation	sid 31
12. Uppföljning och revidering	sid 32
13. Bilagor	
Bilaga 1. Strategins framtagande och deltagarlistor	
Bilaga 2. SWOT - analys	
Bilaga 3. Regional och delregional struktur	
Bilaga 4. Urvalsmodell, skiss	
Bilaga 5. LAG:s utvärdering och kvalitetsarbete	
Bilaga 6. Urvalskriterier projekt	
Bilaga 7. Kommunikationsplan	
Bilaga 8. Uppföljning och utvärdering	

## Sammanfattning

Strategin 2014 -2020 för Lokalt Ledd Utveckling (LLU) i Sjuhärad tar sin utgångspunkt i EU:s 2020 mål och bygger även på den erfarenhet som byggts upp av många aktörer i samverkan under två Leaderperioder.

Sjuhärad har en naturlig geografisk och kulturell avgränsning som bygger på ett långt historiskt perspektiv och som är funktionellt betingat även i dag. Området innefattar 8 kommuner med ett invånarantal av 145 117. Borås innerstad är exkluderat i området.

Framtagandet av strategin har genomförts i en dialogprocess med många aktörer under en längre tid. Kommunträffar har anordnats, skrivargrupper har varit aktiva och en styrgrupp har följt arbetet under hela processen. Unga har varit medskapare under hela framtagandet, nära kontakter och utbyte av kunskaper har skett med det "Leader-Lär projekt" som Leader Sjuhärad deltagit i. LAG har även varit aktiv i processen. Som en del av strategiframtagandet har en SWOT-analys för området genomförts.

Visionen för Sjuhärad är formulerad som; "*Leader förändrar och ger framtidstro*" och den utgör den "berättelse" som styr vårt arbete när vi formulerar våra mål och indikatorer som underlag för processer och projekt. Strategin har en tydlig grund och genomsyras av att utveckla Sjuhärad mot ett hållbart samhälle.

Målsättningen för strategin är grupperad under följande punkter.

- Vi möts och utvecklas
- Vi ser och vi tar ansvar
- Vi kan och vi vill
- Vi är stolta och syns

En fördjupning av strategin har skett i de teman som formulerats utifrån visionen och målen och som bygger på alla de inspel som skett under dialogmöten i Sjuhärad.

Vi har fokuserat våra insatsområden på tre teman; Livskvalité, Service samt Entreprenörskap och dessa utgör fokus på inriktningen av perioden 2014 -2020. Temagrupper har bearbetat underlagsmaterialet och genomfört en SWOT – analys samt tagit fram underlag för målformuleringar och indikatorer. Detta arbete utgör grunden för den konkreta verksamheten med projekt under perioden 2014 -2020.

Den Lokalt Ledda Utvecklingen i Sjuhärad kommer att verka genom Leadermetoden där nya samverkansmodeller utvecklas och där en löpande utvärdering sker av strukturer, processer och projekt. Strategin genomförs av LAG som är sammansatt av ledamöter från ideell, offentlig och privat sektor. Det lokala utvecklingskontoret verkar som stödjare och främjare av projekt och processer genom mobilisering, information, kommunikation och handläggning av ärenden. En kommunikationsplan finns för hela perioden 2014-2020.

## 1. Syftet med den lokala utvecklingsstrategin

Denna utvecklingsstrategi ska användas för att styra LAG:s arbete med prioritering och urval av ansökningar samt partnerskap, kommunikation och fondsamordning.

## 2. Strategins bidrag till EU:s och Sveriges mål

Alla projekt som prioriteras genom denna utvecklingsstrategi bidrar till att uppnå EU:s tillväxtstrategi EU 2020. Därför bygger alla mål och processen för projekturvalet i strategin på de mål som är satta i de inblandade operativa programmen för struktur- och investeringsfonderna.

Analysen ligger till grund för en vision och utvecklingsbehov, som leder till insatsområden och specifika mål som kan mätas med hjälp av indikatorer. En handlingsplan visar hur målen i insatsområden ska omsättas i aktiviteter.

## 3. Strategins framtagning

Dialogprocesser har skett med många aktörer under en längre tid för att skapa en bred förankring och etablera kontaktytor. Öppna och breda inbjudningar har gått ut till den ideella sektorn, det offentliga och företagare. Vi har haft ett bra samarbete med de kommunala tjänstemän som ansvarar för landsbygdsfrågor i kommunerna för att nå målgrupperna. Tillsammans har vi valt ut intressanta lokaler att mötas i där många kan känna sig välkomna. I samtliga Sjuhäradskommuner har möten anordnats där ett brett underlagsmaterial skapats genom aktivt deltagande. Fokus har lagts på att få med unga som medskapare i hela processen. En gemensam Sjuhäradsträff har anordnats med syfte att lyfta fram hållbarhetsfrågorna genom att nyttja materialet från de olika kommunträffarna. I anslutning till bilaga 1 redovisas deltagarförteckningar som beskriver underifrånsperspektivet och trepartnerskapet. Underlaget har bearbetats och teman blivit tydliga. Dessa har bildat grund för ett arbete i skrivargrupper som har vidareutvecklat omvärldsanalys och genomfört en SWOT studie för varje tema. Skrivargrupperna var brett sammansatta där ingick även personer med erfarenheter från flera fonder. En styrgrupp har lett processen. Utbyte av kunskap har skett med tre andra leaderområden i projektet "Leader-Lär" för omställning till hållbarhet.

LAG har deltagit i processen med inspel och work-shops kring visionsarbete och omvärldsanalys. Arbetet har förankrats hos en grupp kommunala kontaktpersoner.

Samtal har förts med såväl företrädare för Västra Götalandsregionen som för Sjuhärads kommunalförbund (där samtliga Leader Sjuhärads kommuner ingår) för att stämma av pågående planeringsprocesser. Sjuhärads kommunernas strategiska planering har vägts in i det gemensamma arbete som skett under 2013-2014 för att ta fram en genomförandestrategi för hela området. Leader Sjuhärad har tagit del av såväl underlagsmaterial som work-shops och prioriteringsaspekter. Sjuhärads Kommunalförbund antog i juni 2014 sin genomförandestrategi.

I [bilaga 1](#) redovisas utförligare vår process med framtagandet samt deltagarlistor för aktiviteter. För att förtydliga sambanden i Sjuhärad hänvisas även till [bilaga 3](#) i denna del.

## 4. Utvecklingsområdet

**Antal invånare i utvecklingsområdet:** 145 117 ( exkluderande Caroli, Gustav Adolfs och Brämhults församlingar samt de områden som i särskild bilaga till ansökan redovisats som exkluderande statistikområden i Borås.)

**Storlek i kvkm:** Totalt för området är det 6 095 kvkm inkluderande hela Borås stad.

**Invånare per kvkm:** 36, 25 inkluderande hela Borås stad.

**Kommuner som omfattas:** Herrljunga, Vårgårda, Ulricehamn, Bollebygd, Mark, Tranemo och Svenljunga samt Borås (med undantag av de centrala delarna).

**Landskapstyper och landmärken:** Området gränsar i öster till det sydsvenska höglandet och i sydväst till Hallands kustlandskap. Ett småbrutet odlingslandskap med större inslag av skog i söder och öster. Större vattendrag är Viskan, Ätran, Sävån och Nossan samt sjöarna Åsunden, Tolken, Fegen och Öresjön. I södra delen av området ligger ett antal medeltida gränsfästen på höjdplatåer.

**Större tätorter och utvecklingscentra:** Långhem, Limmared, Tranemo, Svenljunga, Ulricehamn, Herrljunga, Vårgårda, Bollebygd, Viskafors, Sandared, Sjömarken, Fristad, Gånghester, Dalsjöfors, Fritsla, Horred och Kinna(*Detta enligt SCB:s statistik avseende tätorter med över 1 000 invånare*).

Som utvecklingscentra väljer vi att lyfta fram några exempel: Glasets Hus i Limmared, Cykel i Vårgårda (Velofondo), Kraftkällan i Bollebygd, Rådde Gård i Långhem, U-portfestivalen i Ulricehamn, Gårdarna runt sjön (Åsunden), Uddebo, Förläggargårdar i Mark, Kalvfestivalen, Ljung och Gäsene.

### **Befolkningsförändring 2007-2013**

*Flyttnetto 5 394 personer*

*Födelsenetto 1 320 personer*

**Arbetslöshet 20-64 år ( utan aktivitetsstöd)= 4%**

**Arbetslöshet bland unga (20-24 år) = 9 %**

**Andel invånare med utländsk bakgrund = 20%**

**Antal företag per 1000 invånare = 127**

**Antal nystartade företag per 1000 invånare = 4.94**

**Andel långtidsarbetslösa = 1.0% ( om man utgår från "registerbaserade arbetskraft" så är det 2.1%).**

### **Andel av befolkningen** , åldersfördelning

16-24 år	11%
25-44	22%
45-64	27%
65-	23%

(Borås och Bollebygd har lägre siffror för andelen över 65 år än de andra kommunerna)

**Övrigt nämnvärt som har betydelse för områdets utveckling:** Borås stad har alltsedan grundandet på 1600-talet utgjort ett nav för Sjuhärad både med samverkan och konkurrens under tidernas lopp. Staden ligger mitt i Sjuhärad och har bra kommunikationer som grenar sig ut i Sjuhärad. Relationen land-stad har en god potential för att utvecklas i samverkan med bland annat Högskolan i Borås, Textilmuseet, Textile Fashion Center och Statens Tekniska Provningsanstalt. I områdets norra delar kommer utbyggnaden av Europaväg 20 samt utvecklingen av järnvägsnätet via Västra Stambanan att påverka boende och företagande. I slutet av programperioden kommer projekteringen av Götalandsbanan att påverka framförallt Borås **stad** och Bollebygds kommun. Landvetters flygplats utbyggnad, liksom Ullareds köpcentrums expansion, har direkta kopplingar till Sjuhärads västra och södra områden när det gäller kommunikationer och turism.

Sammantaget för avsnitt 4 har vi hittills tagit med uppgifter för hela Borås stad då det saknas uppgifter på församlingsnivå.

#### **4.1. Områdesbeskrivning**

Sjuhärad har en naturlig geografisk och kulturell avgränsning som bygger på ett långt historiskt perspektiv och som är funktionellt betingat även i dag. På politisk nivå finns samverkan mellan samtliga kommuner genom det Kommunalförbund som bildats. Detta omfattar även ett betydande kontaktnät mellan tjänstemän inom olika verksamheter. Exempelvis finns bildade nätverk för kommunchefer och kulturansvariga som möts regelbundet. Samordningsförbundet som arbetar med att få individer att behålla och förbättra sina arbetsmöjligheter, liksom Navet-Science Center är exempel på funktionella samarbeten idag. Även inom mediaområdet finns exempelvis en egen radiokanal ( Radio 7) och Borås Tidning har en stor täckningsgrad i hela Sjuhärad.

Landskapet, som genomkorsas av vattendrag både åt norr och sydost, har varit nyttjat under lång tid alltifrån stenålder och framåt. Det finns många lämningar från olika förhistoriska perioder, inte minst i de norra kommunerna. Framförallt dominerar anläggningarna från järnåldern med gravfält, resta stenar, högar och järnframställningsplatser. Även spår från tidig odling finns i form av rösen, hägnader och ägoindelningar.

Medeltidens början innebar en tid med kyrkobyggande som kom att omforma landskap och bebyggelsen där små byar succesivt utvecklades. Västergötland och i synnerhet Sjuhärad har alltsedan medeltiden varit en av de boskapstätaste delarna av landet. Handel har en mycket lång

tradition ända från medeltiden med fläsk, kreatur, oxar, hudar, smör och ost. Detta fortsatte sedan under århundraden med en utvecklad gårdfarihandel ("knallar") som nådde stora delar av Sverige och även in i Danmark och Norge. Kontakter och handelsutbyte har präglat generationer av Sjuhäradsbor. Även hantverk inom textil, trä och smide har varit signum för området från medeltid och framåt.

Sjuhärad har varit ett gränsland mot Danmark och detta kan man se bland alla de borgar som uppförts i området och vars lämningar idag lockar många besökare. Flera av dem har en spännande medeltida historia.

Borås grundades som stad 1621 och har alltsedan dess haft omfattande relationer och utbyte med omgivande landsbygd. Staden ligger mitt i Sjuhäradsbygden och liksom många andra tätorter har den en koppling till vatten; i detta fall Viskan. Staden har expanderat kraftigt under senare tid där både Högskolan och Statens Tekniska Forskningsinstitut är viktiga aktörer för att koppla samman land och stad.

Under 1800-talet var området runt Borås och söderut präglat av förläggargårdsverksamhet som en form av tidig industrialism. Denna skapade sedan grunden för investeringar i teknik och kunskapsöverföring från Europa till den begynnande spinneri- och vävindustrin utmed vattendragen i södra Sjuhärad. Här finns fortfarande många välbevarade anläggningar från textilindustrin.

I de norra delarna av Sjuhärad var jordbruket expansivt och spannmålexporten sköt fart på 1800-talet via nya kommunikationer i form av järnvägar. Det öppna och variationsrika jordbrukslandskapet har fortsatt att prägla stora delar av området, inte minst i Herrljunga och Vårgårda kommuner samt i dalgångarna utmed åarna och dess biflöden. De östra och södra delarna av området är mer präglade av skogsbruk.

Mindre tätorter växte fram i Sjuhärad när järnvägarna byggdes ut. I anslutning till dessa tillkom mekaniska fabriker och snickerier som senare utgjorde grund för satsningar på nya former av industrialism. På vissa platser har dessa kommit att få en dominerande prägel exempelvis i Limmared, Ljung och Grimsås. Bygden präglas annars av många små tätorter.

1900 – talet innebar en fortsatt kraftig industrialisering med staden Borås i centrum där textilindustrin kom att prägla både staden och dess omland. Utmed framförallt Viskan fortsatte den textila expansionen. Så småningom kom även konfektionsföretag att etablera sig runt om i bygden, med fokus kring Gällstad. Trots kris under 1970-talet med omfattande nedläggningar och lokalisering utomlands av produktionen har textilbranschen hittat nya inriktningar och utvecklats. Inriktningen på arbetskläder och teknisk textil präglar näringen i Tranemo och Svenljunga. I Mark och Ulricehamn har de textila företagen inriktat sin produktion mot väv och inredning.

Det finns få stora företag i området, istället finns en mångfald mindre och medelstora företag. Bollebygd har en lång tradition av möbeltillverkning genom hantverk och tidig småindustri.

Fiberutbyggnaden har utvecklats kraftigt i Sjuhärad under de senaste åren där många föreningar bildats. Arbetet i fiberföreningarna skapar nya nätverk och erfarenheter som nyttjas för lokal utveckling i samverkan mellan många aktörer.

Idag sker en utbyggnad av riksväg 40 österut samt förbifart av riksväg 27 söder om Borås och detta genererar nya lokaliseringar av industrier utmed de större vägarna. Utbyggnaden av Viared i Borås stad, Lockryd i Svenljunga kommun och Rönnåsen i Ulricehamns kommun är exempel på dessa nya strukturer. I samband med dessa etableringar sker en förändring av resmönster och kollektivtrafik som påverkar landsbygden.

Med den starka inflyttning som sker till Borås erbjuder landsbygden runt attraktiva lägen för bebyggelse med en klart lägre prisbild. Den kommunala beredskapen för att skapa nya tomter har ökat under senare år. Generationsboende och möjligheter för unga att skaffa billiga lägenheter är frågeställningar som många poängterar.

Handel med sin långa tradition har ett starkt fäste i bygden och ur denna har bland annat postorderföretag och internethandel kommit att bli framgångsrika i Sjuhärad. Även Gällstad med sina butiker, framvuxna ur sitt textila kulturarv är ett betydande besöksområde. Turismen som näringsgren har utvecklats och samverkan mellan aktörerna och mellan kommunerna har etablerats. Idag finns flera pågående samverkansprojekt kring bland annat vandringsleder och kyrkan som besöksmål (initierade av Leader). Utvecklandet av företag inom turismnäringen ger även arbetstillfällen för unga i bygden.

Lantbruket i Sjuhärad utgörs ofta av kombinationsföretag med inriktning på jord – skog och med rik tillgång på betesmark. Detta leder till en omfattande mjölk – och köttproduktion. Jord och skogsbruk har fortfarande en stark ställning i Sjuhärad där ekologisk odling och närproducerat vinner allt större mark. Framgångsrika företag är bland annat Gäsene Mejeri, Kullings Kalvdans och Sjuhäradsmat. En viktig mötesplats är Rådde gård i Länghem där Hushållningssällskapet, Rådgivarna i Sjuhärad samt Leader har sin bas.

Sjuhäradsbygden har en lång tradition med arbetskraftsinvandring under hela 1900-talet, inte minst inom textilindustrin. Idag är de flesta kommunernas befolkningssiffror svagt ökande och det beror framförallt på en ökad inflyttning från utomeuropeiska länder. Bollebygd och Borås avviker lite grand i befolkningssammansättning då det här finns färre invånare i åldern över 65 år än i de andra kommunerna. Borås som centralort uppvisar en stark befolkningsökning under de senaste åren.

Inom området har andelen arbetslösa ungdomar minskat under de senaste åren, men uppvisar fortfarande en alltför hög siffra. Till detta kommer ett ökande antal ensamkommande flyktingbarn där stora insatser behövs för att skapa en meningsfull tillvaro och integration i lokalsamhället.

#### **4.2. Behov och utvecklingsmöjligheter**

Vårt analysarbete i detta avsnitt utgår från de dialogseminarier som genomförts under hösten 2013 samt på det omfattande underlag som tagits fram i samband med regionala strategier och handlingsprogram för hela Västra Götalandsregionen och specifikt för Sjuhäradsregionen. Till detta kommer den erfarenhet som byggts upp på Leaderkontoret under två perioder.

I vår dialogprocess har sedan de tre temagrupperna för; Livskvalité, Service och Entreprenörskap, genomfört en SWOT- analys för hela Leaderområdet som både fördjupat och breddat vårt material.

Detta material redovisas i [bilaga 2](#).

I området finns gott om kompetens lokalt, ofta kopplat till genomförda Leaderprojekt där det skapats bra dialog med många deltagare. Erfarenheter har samlats som lett till nytänkande och ett utvecklat företagande i olika former. Byalag och föreningar utgör en stor tillgång med genomförda processer antingen det gäller skapandet av nya mötesplatser, byggande av fibernät eller besöksmål. Det kan vara så att den gamla ”knalleandan” – entreprenörskapet lever kvar hos Sjuhäradsbon än idag.

De många små företag som finns på landsbygden och i de mindre tätorterna har ofta förmågan att samverka och hitta kreativa lösningar för att utvecklas.



Området kan nyttja närheten till storstaden antingen det är Borås eller Göteborg och det har etablerats bra samverkan mellan stad och land i konkreta processer. Här har både Högskolan i Borås samt Statens forsknings och Provningsanstalt en stor potential att omsätta forskning och utveckling i lokal verksamhet och produktion.

Natur- och kulturlandskapet är oerhört rikt på lämningar som kan nyttjas för att utveckla företagande med mål att öka turismen. Erfarenheterna från Leaderprojektet med inriktning på turismsamverkan har skapat bra förutsättningar, liksom enskilda projekt som stimulerat till nytänkande. De "örörda miljöerna" lockar till en turistutveckling som bygger på lokalt engagemang, småskalighet och hållbar framtid. I området finns några starka "kluster" som kan inspirera andra delar när det gäller att driva lokalt utvecklingsarbete. Deras erfarenheter är en stor tillgång.

I Sjuhärad finns god tillgång på lokaler och mark för etablering av företag och verksamhet. De små kommunerna ger även enkla ingångar till beslutsfattare och tjänstemän och korta handläggningstider för projekt.

I flera av kommunerna finns ett intresse av att ta tillvara ungas engagemang inom olika områden, inte minst kring demokratifrågor i form av ungdomsråd och fokusgrupper.

Samtidigt saknas det ett tydligt fokus på landsbygden i kommunerna planering och ledningssystem. Detta kan noteras exempelvis genom att tjänster som landsbygdsutvecklare minskat kraftigt. I kommunerna finns en lång tradition av lågt bostadsbyggande på landsbygd. Billigare boendevalternativ för exempelvis unga och äldre saknas. Engagemanget bland beslutsfattare upplevs som svagt och många känner att frågorna om landsbygden är lågt prioriterade i beslut. Av de ingående kommunerna är det bara en som har en framtagen landsbygdsstrategi.

Insikten om att ungdomarna inte återvänder efter att man bedrivit studier vid Högskolor och Universitet saknas och det finns inga strategier framtagna för att se hur man kan vända utvecklingen.

Sjuhärad har många "anonyma småsamhällen" där attraktionskraften inte har lyfts fram i planering och utveckling. Särdragen i miljön och kulturarvet nyttjas inte som tillgång för attraktionskraft och skapandet av lockande framtida boendemiljöer.

Generellt sett är vi dåliga på att marknadsföra landsbygden med andra värdeord än ekonomiska. Man kan fråga sig om begreppet "billigt" fortfarande är en karakteristik på Sjuhärad och dess invånare.

Från landsbygdens sida är man ofta dåligt samordnad när det gäller att driva utvecklingsfrågor starkt framåt. Miljöarbetet hos såväl det offentliga som inom företagande skulle kunna lyftas starkare och nyttjas som en tillgång för att möta efterfrågan från konsumenter mm. För många är steget svårt att gå från hobbyverksamhet till företagande.

Boendet för unga är en viktig fråga där det idag inte finns strukturer för att öka byggandet och satsa på nya former av boende. Trots en omfattande utbyggnad av fibernätet i Sjuhärad så finns det kvar ett stort behov av mer finansiering från centralt håll för att öka utbyggnadstakten.

I Sjuhärad finns ett stort antal aktiva "eldsjälar" som gärna vill medverka i processer med sina kunskaper. Med stimulansmedel så kan det skapas nätverk inom många områden där kunskap och kompetens kan förmedlas till nya initiativ. De etableringar som skett inom natur-kulturturism har en stor möjlighet att växlas upp och genom samverkan nå en större marknad. En kommande

strukturplan för turismen i Sjuhärad kan innebära ett lyft om den förankras lokalt i området och dessutom ger den finansiella ingångar.

Genom att lyfta upp hållbarhetsperspektivet inom turismen och kopplingen till natur – kulturarv kan det skapas nya företag och utökat entreprenörskap i en framtida stark näringsgren.

Det finns historiskt intressanta kopplingar mellan Sjuhärads utveckling och internationellt utbyte, inte minst inom handels område. Detta kan nyttjas och föras vidare bland entreprenörer i området. Erfarenheterna från föregående Leaderperiod kan utvecklas och bilda grund för fortsatt arbete.

Inom området finns en väl utvecklad verksamhet med Ung Företagsamhet (UF) som etablerats inom skolans område med stöd av bland annat Coompanion. Samverkan med Leader ger öppningar för nya spännande idéer och projektförslag för unga att utveckla landsbygdsföretagande.

Den delvis utbyggda IT - strukturen med fiberkabel ger nya möjligheter till "digitala mötesplatser på nätet" som unga får tillgång till, liksom det stärker företagarnas möjligheter till snabb kommunikation. Distansutbildning är en annan utvecklingsfaktor, liksom nyttjande av fiberöverföring inom vård och omsorg som kommer att växa.

Inom området lokalproducerat har många initiativ tagits på lokal och regional nivå. Detta samarbete kan stärkas och leda till fler företag och arrangemang för att utveckla näringen. Hållbarhetsbegreppet och miljöcertifiering är framtida konkurrensmedel som kan nyttjas.

Fortfarande genomförs allt för storskaliga lösningar där miljöaspekterna inte beaktas fullt ut. Fokus ligger idag alltför starkt på stadsutveckling och det är storstadsnormer som gäller som det "normala". Landsbygdens unika kvaliteter och möjligheter lyfts sällan fram i debatten. Vi måste utveckla beskrivningen och värderingen av de möjligheter som landsbygden ger. Ofta är det dessutom bara målet och de kvantifierbara uppgifterna inom projekt som räknas, inte resan på vägen dit. Det finns ett starkt behov av att lyfta frågorna om hur vi värderar de "mjuka värdena" i processer och projekt.

Många system och strukturer upplevs lokalt som alltför besvärliga exempelvis när det gäller att söka stöd och att hitta samordning mellan olika myndigheter och lokala aktörer. Samverkan mellan Leader och kommunernas näringslivsavdelningar är svag idag och måste stärkas.

Delaktighet skall inte bara formuleras utan måste tas på allvar och omsättas i praktisk verksamhet där vi nyttjar allas olika möjligheter och tillgångar. Olika generationens kunskap och erfarenhet användes sällan i processer och projekt. Detta gäller även nyinflyttade människor med erfarenhet från andra delar av världen.

## **5. Innovativ strategi**

Syftet med Leaders strategi är att den skall leda fram till en innovativ utveckling av Sjuhärad, därför är Leader Sjuhärad (LLU) beroende av sin omvärld för att aktivt stödja projekt och processer som utvecklar landsbygden i Sjuhärad. Vi ser ett utbyte av kunskap och erfarenhet genom samarbete med andra områden som en viktig del av Leaderarbetet. Detta gäller såväl på nationell som regional nivå med organisationer och myndigheter som jobbar med landsbygdsrelaterade frågor. Under programperioden vill vi stärka samarbetet med Sjuhärads Kommunalförbund då våra strategier omfattar alla kommuner och detta kommer att ge stora synergieffekter. I och med strategins godkännande har det öppnats för Leadermetoden att arbeta inom Socialfonden. Det innebär att nya samarbetsprocesser är aktuella med exempelvis arbetsförmedlingen.

Framtagandet av strategin har skett genom att pröva nya sätt för att hitta en bredare dialog med invånarna i Sjuhärad och att genom "öppna" dialogmöten få mångas tankar och idéer med oss i processen. En viktig ingång var att ha ett aktivt deltagande från unga sjuhäradsbor. Genom processen har unga varit med i skapandet hela vägen fram till strategins text och inlämnande. I våra dialogmöten har vi även nyttjat Gödselstacken; tre innovationsinspiratörer med stor erfarenhet av lokalt utvecklingsarbete i Uddebo i Tranemo kommun. De har öppnat upp våra dialoger och skapat inspiration till att diskutera och samtala om framtidsfrågor för vår bygd.

Vi kommer i genomförandet av strategin att aktivt söka samverka på det lokala planet med nya grupperingar och nätverk som finns för utvecklingsfrågor, inte minst skall vi nå unga som medskapare i processer och projekt. Lokala eldsjälar har kreativa förmågor som Leader kan lotsa in i sammanhang där man får stöd och kan nyttja en utvecklande miljö som tillåter experimenterande. Genom vår dialogprocess har vi skapat utvidgade nätverk och etablerat kontakt med flera organisationer och föreningar.

Strategin lägger ett starkt fokus på hållbarhetsfrågorna och knyter an till pågående planering och processer på regional, kommunal och lokal nivå för att skapa långsiktiga effekter. Vi skall även arbeta långsiktigt med att förändra attityder och skapa insikter om vad en hållbar framtid innebär och vilka möjligheter det ger.

Det internationella utbytet skall öka och under föregående period har många erfarenheter vunnits som kan nyttjas. Samverkan internationellt skall tillföra kunskaper och kompetens som stärker strategins genomförande och som gagnar den lokala utvecklingen i Sjuhärad samtidigt som våra erfarenheter kan användas av andra.

Den Lokalt Ledda Utvecklingen i Sjuhärad kommer att verka genom Leadermetoden där nya samverkansmodeller utvecklas och där en succesiv utvärdering sker av strukturer, processer och projekt. LAG kommer att genomföra kontinuerliga uppföljningar av projekten med avstämningar under verksamhetsperioden. Genom en tidig uppföljning av de projekt som behandlas inom Leader får man ett underlag för att se hur måluppfyllelse och lokalt engagemang utvecklas och man kan på så sätt justera och utveckla strategin. Genom lärandet av vunna erfarenheter och en förmåga att se helheter och hitta "mönster" kan man utveckla nya innovativa angreppssätt i processen under hela programperioden.

En kommunikationsplan skapas under 2015 som utgår från den kommunikationsstrategi som finns för hela perioden 2014-2020. Den bygger på intressenternas krav och behov av information och är ett viktigt medel och led i förverkligandet av våra mål.

#### **Innovativitet skapas genom:**

*-Helhetssyn från projektidé till EU:s 2020 mål med bas i hållbar utveckling*

*-Stark omvärldsanalys genom hela programperioden*

*-Aktivt sökande av nya målgrupper, mobilisering*

*-Eldsjälar stärks och utforskande projekt stöds*

*-Ungas delaktighet stimuleras*

*- En organisation som arbetar proaktivt*

*-Ett system för utvärdering som en lärande process genom hela programperioden*

## **6. Vision**

### *”Leader Sjuhärad förändrar och ger framtidstro”*

Visionen för Leader Sjuhärad utgör den stjärna som vi skall navigera efter. Den skapar ingången till ett system som vi jobbar efter och anger även en ”känsla” för de frågor som är angelägna för Sjuhärads landsbygd.

Visionen och den tillhörande målsättningen utgör den gemensamma ”berättelsen” för Sjuhärad och är resultatet av en process som skett genom ett brett deltagande av många aktörer och ett aktivt arbete av LAG. Samarbete och delaktighet utifrån det lokala perspektivet är grunden för genomförandet av vår vision.

## **7. Insatsområden, mål och urvalskriterier**

### **7.1 Övergripande mål för området**

#### *”Leader medverkar till en hållbar framtid genom att stödja innovativa idéer och projekt”*

Arbetet med att formulera våra mål tar sin utgångspunkt i EU:s mål 2020. Dessa har sedan brutits ned och bearbetats på nationell och regional nivå och på så sätt kan man följa en logisk kedja i utvecklandet av vår Leader- process.

Hållbarhet utgår från de definitioner som slagits fast redan i Bruntlandrapporten 1987; ” en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov”. Hållbarhet omfattar alla tre aspekterna (ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet). LAG:s strategi har hållbarhet som en grund att bygga verksamhet på och den är genomgående från den lokala aktiviteten upp till visionen.

Det stödjande arbetssättet bygger på de erfarenheter som skapats under förutvarande perioder av Leaderverksamhet och har flera dimensioner. I grunden ligger underifrånperspektivet och det lokala engagemanget som sedan genom ett trepartnerskap kan växlas upp. Genom en aktiv samverkan med många olika aktörer har Leadermetoden visat sig vara framgångsrik i att bygga upp relationer och att verka stärkande för det sociala kapitalet. Både projekten och organisationen stärker demokratin och kollektiva insatser i lokalsamhället.

Innovativitet är ett begrepp som ofta används för att beskriva något som är originellt och principiellt nytt av stor betydelse. Vi stödjer lokala lösningar där teori och praktisk erfarenhet kombineras och där man får ta risker och våga misslyckas. I strategin arbetar vi även med det perspektiv som EU kommissionen vill lyfta fram som social innovation. Det innebär att man även skall beakta att idéer och projekt leder till och gynnar sociala aspekter på samarbete och skapandet av relationer.

I vår process med att ta fram en ny strategi för 2014 -2020 har vi fört en bred dialog genom möten och seminarier där allt underlag sammanställts och nyttjats och förts tillbaka till deltagare och kommunrepresentanterna. Materialet har bearbetats och utgjort grund för ett större Sjuhäradsseminarium där hållbarhetsperspektivet var temat. Ur detta formade sig sedan fyra övergripande inriktningar. Dessa har sedan brutits ned i ett antal mer fokuserade mål som utgjort grund för dialog och skapandet av skrivargrupper. Våra fyra huvudinriktningar stämmer väl överens med det arbete som skett inom Västra Götalandsregionen i arbetet med att utveckla visionen "Det goda livet" samt i den genomförandeplan som finns för Sjuhärads kommunalförbund. I den sistnämnda processen har vi haft regelbundet samråd med utredaren och stämt av våra processer. På detta sätt känns det som att vår framtagna Leaderstrategi väl kopplar an till pågående processer inom såväl Sjuhärad som i Västra Götalandsregionen.

I Bilaga 3 finns en sammanställning av de pågående processerna inom Västra Götalandsregionen för att genomföra EU-programmen på regional, delregional och lokal nivå.

De fyra huvudinriktningarna är ingången till uppföljning och mätbarheten av de övergripande målen i processen fram till 2020. Dessa följer strategierna för Västra Götaland och för Sjuhärads kommunalförbund och utgör samtidigt vår plattform för en samverkan i uppföljningsprocessen mellan aktörerna. Till verksamheten knyts följeforskning i ett kvalitetsprojekt där vi initialt kommer att ta fram frågeställningar kring utvärderingsmetoder för hela verksamheten. Detta avser vi att genomföra i samverkan med andra Leaderområden nationellt och/eller internationellt.

#### **Våra inriktningar är:**

##### ***Vi möts och utvecklas***

*Människors kunskap och resurser tas tillvara  
Utrymme skapas för mångfald och tillgänglighet  
En levande och välkomnande landsbygd*

##### ***Vi ser och tar ansvar***

*Ansvarsfull teknik nyttjas utan att förbruka ändliga resurser och utan negativ miljöpåverkan  
Möjligheter finns för lokal produktion som ger närhet till arbetstillfällen och hållbar resursanvändning  
Ökad självförsörjning kopplas till smart energi och klimatlösningar*

##### ***Vi kan och vi vill***

*En levande landsbygd leder till mångfald av kunskaper  
En utbyggd digital infrastruktur finns som möjliggör utbildning och arbete på olika platser  
Återbruk och tillvarandetagande av resurser är ett prioriterat område*

## ***Vi är stolta och syns***

*Ett starkt trepartnerskap ger engagemang och synlighet*

*Teknik och forskning har framträdande roller och ger lösningar som höjer livskvalitén*

*Öppenhet och transparens av resultat sprids till andra*

### **Övergripande horisontella mål**

I vår strategi väljer vi att låta hållbarhetsperspektivet prägla hela strategins genomförande med avseende på de sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionerna och menar att detta utgör vårt fundament eller grund som skall prägla hela strategin. Vi lyfter detta och kopplar det samman med begreppet resiliens och det skall återfinnas i hela processen från vision till konkreta genomförda projekt. Även de horisontella perspektiven delaktighet, jämställdhet och integration täcker hela programmet och dess genomförande. I LAG sitter representanter med kompetens för samtliga övergripande mål vilket borgar för att dessa frågor kommer att bevakas i samband med projektansökningar och beslut.

Avsnittet om jämställdhet och icke diskriminering redovisas i 10.3.

### **Hållbarhet**

Utifrån erfarenhet från deltagandet i "Leader – Lär" projektet lyfter vi in resiliensbegreppet som en del av strategin för Sjuhärad för att ge ytterligare en dimension till hållbarhet som en ram eller som en grund för hela vårt arbete. Resiliensbegreppet innebär ett nytt angreppssätt för att analysera de stora globala utmaningar vi står inför. En ökad förståelse av resiliens i sammanflätade system av människor och natur blir allt viktigare för att klara av de utmaningar som miljöpåverkan och klimatförändringarna innebär.

Det som utmärker resiliensbegreppet är dels att det så tydligt fokuserar på samverkan mellan ekologiska och sociala system, dels att det inte förutsätter en linjär, förutsägbar utveckling. Strategier baserade på resiliensbegreppet innebär därför att vi måste förvänta oss överraskningar och stärka systemens förmåga att anpassa sig till framtida förändringar.

Resiliens är ett systems långsiktiga förmåga att klara av förändring och vidareutvecklas. För ett ekosystem, som en skog, kan det handla om att klara av till exempel stormar, bränder och föroreningar. För ett samhälle kan det handla om förmågan att på ett långsiktigt hållbart sätt hantera politiska oroligheter eller naturkatastrofer. Resiliens innefattar alltså både systemens förmåga att stå emot stress eller förändring och att återuppbygga viktiga funktioner efteråt. I längden kräver detta en förmåga att anpassa sig och förnya sig. Ett ledord för att se på resiliens kan vara benämningen "robust".

Under senaste åren har resiliensbegreppet allt oftare fått ersätta hållbarhetsbegreppet eftersom det bättre stämmer med en dynamisk verklighet som rymmer både mänskliga samhällen och biologiskt liv. En förskjutning av hållbarhetsfrågan leder fram till att vi ställer oss frågan; hur bygger vi system som kan leva genom svåra kriser och kollapser.

Från ekologin har resiliensbegreppet tagit sig in i ekonomi och samhällsvetenskap. Allt oftare pratar man om resilienta ekonomier och samhällen. Att öka resiliensen är en bärande tanke i många projekt kring lokal ekonomi. I vår bedömning av projekt kommer vi arbeta med detta perspektiv och arbeta fram underlag till kriterier.

### **Delaktighet och tillgänglighet**

I vår strategi strävar vi till att skapa demokratisk öppenhet, det vill säga bidra till att skapa rättvisa förutsättningar för alla – oavsett ålder, kön, etnisk bakgrund, samhällsklass, sexuell läggning, funktionsförmåga eller religiös övertygelse – att delta i arbetet med landsbygdsutveckling. Vår erfarenhet från strategiarbetet är att unga skall involveras i hela processen och att medskapandet ger fler dimensioner och nya perspektiv. Vi behöver även skapa fler arenor för att möjliggöra för alla medborgare att delta i samtalet om vår framtid. Leaders arbets sätt med ett underifrånperspektiv är vår plattform. Mötesplatser och aktiviteter i närmiljö skapar bra förutsättningar för att alla ska kunna delta och utvecklas, socialt och yrkesmässigt, under alla perioder i livet.

Tillgänglighet gäller som ingångsvärde för alla projekt och i de processer som sker genom utvecklingskontoret och LAG och skall leda till att skapa bra förutsättningar för att bo och leva på landsbygden i Sjuhärad.

### **Integration**

Mångfalden är en gemensam tillgång som bidrar till samhällets utveckling och vi tar utgångspunkt i några av regeringens mål:

- Lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund
- En samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund
- En samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt för olikheter inom de gränser som följer av samhällets grundläggande demokratiska värderingar och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och medansvariga för.

Av tradition finns det starka släktband i Sjuhäradsbygden. Mycket av den sociala gemenskap som på ett positivt sätt präglar bygden har också en annan sida. För den nyinflyttade är det lätt att känna utanförskap och det kan ta lång tid att bli involverad i det sociala livet på orten. Landsbygdens nya invånare kan berika det lokala utvecklingsarbetet. För att underlätta integrationen av inflyttade behövs mötesplatser och aktiviteter. Resurser är lokala utvecklingsgrupper och föreningar i varje ort/område. Bred delaktighet ger förutsättningar för en mångfald av lösningar till gagn för helheten. Invandrare har ofta stor erfarenhet av att driva egna småskaliga företag från hemlandet. Vanan att arbeta i enmans och familjeföretag på landsbygden är stor och mycket kunskap och erfarenhet finns att hämta. Samverkan mellan aktörer och inbjudande mötesplatser utgör en viktig grund för praktisk verksamhet för delaktighet.

En förutsättning för att bo och trivas på landsbygden är att man har meningsfull sysselsättning och försörjning. Därför skall vi arbeta för att stimulera till företagande i olika former, samverkan mellan företag och ökad kompetens hos dem som driver företag.

### **Horisontella mål och indikatorer för dessa.**

<b>Övergripande horisontella mål för hela strategin</b>	<b>Indikatorer</b>
<i>Hållbarhet</i>	<i>Projektet bidrar till förbättringar inom hållbar utveckling</i>
<i>Delaktighet och tillgänglighet</i>	<i>Projektet bidrar till ökad delaktighet och eller tillgänglighet</i>
<i>Integration</i>	<i>Projektet bidrar till ökad integration</i>
<i>Jämställdhet och icke diskriminering</i>	<i>Projektet bidrar till ökad jämställdhet och icke diskriminering</i>

Inom LAG finns en beredningsgrupp som arbetar aktivt med att bereda de horisontella målen inom varje projekt. Denna grupp består av Arbetsutskottet som har stöd av det lokala utvecklingskontoret samt den hållbarhetscoach som finns att tillgå. Som stöd för arbetet finns en upprättad mall eller checklista som omfattar fem olika graderingar:

1. Projektet syftar direkt till konkreta förbättringar inom något eller flera av de horisontella målen
2. Projektet bidrar till förbättringar inom de horisontella målen
3. Projektet är neutralt i förhållande till de horisontella målen
4. Projektet tillgodose inte något av de horisontella målen
5. Projektet är inte aktuellt för bedömning inom några av de horisontella målen

Om ett projekt faller inom gradering nummer 1 så anses det uppfylla begreppet i hög grad. LAG följer kontinuerligt upp och utvärderar indikatorerna och gör årsvisa avstämningar för att se om det behövs några förändringar eller justeringar.

## 7.2 Insatsområden och delmål

I processen med att ta fram strategin så har vi i dialog bearbetat underlagsmaterialet från kommunträffar och seminarier och kommit fram till att Leader Sjuhärad under perioden 2014-2020 kommer att fokusera verksamheten inom tre teman/ insatsområden. Detta bygger förutom på genomförda SWOT – analyser på underlag från ett gemensamt seminarium för hela området som



genomfördes i dialogform och där vi hade fokus på hållbar framtid för vår bygd. Sammanställningar och grupperingar av materialet har skett med aktivt deltagande från våra unga representanter och ledde fram till att tre skivrar- temagrupper bearbetade underlaget samt genomförde ytterligare fördjupningar av innehåll, mål och tänkbara indikatorer.

### Insatsområde 1. Livskvalité "In real Life" (IRL)

Sjuhärad skall präglas av möten över gränser, här skall finnas en mångfald av perspektiv, platser och personer som bidrar till en helhet där allas livskvalitéer inkluderas.

Här ryms det både immateriella och materiella värden av det goda livet på landsbygden. Det är viktigt att lyfta fram de värden som Leadermetoden ger i utveckling av människor, föreningar och livsmönster i lokalsamhällen. Social innovation och nya former för mötesplatser och samverkan mellan både generationer och med beaktande av alla horisontella mål skapar lockande miljöer att arbeta och bosätta sig i. **Projekt som har särskilt fokus på inkludering är prioriterade.**

### Insatsområde 2. Service. "Be right Back" (BRB)

Temat har perspektivet där man ser på den direkta verkligheten ute i hela Sjuhärad och där dialog och medverkan från engagerade parter krävs för att nå målen fram till 2020.

Här finns en landsbygd där servicenivån är hög och lokal produktion och konsumtion har ett hållbart perspektiv. Leader har en mycket viktig roll för att hitta samspel mellan olika aktörer och det har lokalt skapats erfarenhet under föregående perioder för utbyggnad av infrastruktur och innovativa lösningar där människa, kultur – och natur samspelar för att skapa möten. Inom området ryms frågor kring infrastrukturens utveckling med transporter och resande liksom IT – teknikens förändring där nya tjänsteområden kommer att skapas.

### Insatsområde 3. Entreprenörskap "Face to Face" (F2F)

Temat har tagit sin utgångspunkt i begreppet där man möts i konkreta handlingar människor emellan och man bygger verksamhet med enskilda människor, grupper, företag och föreningar som har framtidstro och vill förändra och utveckla. Vår erfarenhet från internationellt samarbete fördjupas.

Sjuhärad ska utvecklas till ett område där hållbara mötesplatser för innovativt samhällsentreprenörskap skapas. Unga aktörer är viktiga medspelare i strategin. Miljöeffektivisering och återvinning är aspekter som startats upp föregående period och nu ställs större krav för att nå EU:s framtida mål. Vi har från det lokala perspektivet stora möjligheter till samverkan med regionala aktörer, inte minst Högskolan i Borås och Sveriges Tekniska Forskningsinstitut att knyta teori till praktisk verksamhet.

## **7.3. Handlingsplan**

Leader Sjuhärad har fått möjligheten att jobba med två fonder, landsbygdsfonden och socialfonden, för att stödja projekt inom vårt område. Vårt arbetssätt har basen i de ansökningar som kommer in till Leader Sjuhärad och idéernas bärighet avgör vilken av fonderna som nyttjas. Vi ser att Leaderverksamheten i Sjuhärad har sin bas i landsbygdsfonden och att vi kan komplettera socialfonden med lokala tematiska insatser. För att utveckla vår kompetens kommer vi regelbundet att möta såväl ESF-kontoret i Göteborg som andra aktörer för att skapa oss en bild av de processer som sker.

Landsbygdsfonden är utgångspunkten för projektansökningar inom samtliga tre insatsområden. Insatsområdet Livskvalité kan nyttjas även med ingång till socialfonden. När det gäller vårt insatsområde för Entreprenörskap och näringslivsutveckling så kan det kopplas både till landsbygdsfonden och socialfonden. Uppdelningen mellan fonderna ges i avsnitt 7.5. där även mål och indikatorer redovisas.

Den sociala ekonomin, som omfattar de idéburna organisationernas verksamhet, kommer att få en allt större betydelse för lokal utveckling och det finns ett program antaget av Västra Götalandsregionen där många parter kommer att medverka. Leader Sjuhärad har påbörjat samverkan och vi kommer att utveckla denna under programperioden inte minst inom det regionala programmet för socialt entreprenörskap.

För att driva ett framgångsrikt arbete skall vi verka proaktivt och stärka mobiliseringen lokalt för att få ett stort engagemang och intresse av att nyttja LLU-metoden i vårt område. Erfarenheter och nätverk har skapats under två Leaderperioder, men även nya vägar till möten mellan människor och möjligheter skall prövas. Många grupper och föreningar känner stor okunskap om vad EU står för och framförallt har man svårt att se hur det egna projektet kan hitta olika ingångar till projektutveckling och stöd. Utvecklingskontoret har en stor och viktig uppgift i att stödja, främja och processa fram idéer och projekt. Både LAG och kontoret skall fånga upp lokala idéer och utveckla olika främjande insatser utifrån en bas av kreativitet och innovation. Utifrån handlingsplanen skall ungas delaktighet stärkas och erfarenheter finns från föregående period med projekt i bland annat Bollebygd och Herrljunga. Tidigare perioders arbete har visat på det lokala intresset för arbete inom områden som tangerar både social- och landsbygdsfonden. Exempelvis arbete med studietrötta ungdomar ("Våra unga-vår miljö"), ungas egna förberedelser för mottagande av ensamkommande flyktingbarn ("Herrljunga 2.0") och nya samarbetsgrupperingar för att stödja människor i utanförskap ("Diakonicenter"). Möjligheterna att nu arbeta i fler fonder öppnar upp ytterligare för liknande projekt och processer.

LAG kommer att driva samverkansprojekt mellan Leaderområden. Kontakt har tagits med Finland och tidigare samverkan med Skottland och Tyskland utgör en grund för ett sådant projekt med inriktning mot samhälls- och byutveckling på lokal nivå. I vår analys och dialogprocess för programmet har detta område lyfts fram som angeläget utifrån aspekter på nya planeringsmetoder, att stärka kulturarvet och att öka attraktiviteten för boende och verksamheter. Vi skall även studera de transnationella projekt där aktörer i Sjuhärad varit drivande och nyttja de erfarenheter som vunnits. En viktig faktor att utveckla är underifrånperspektivet i dessa projekt och verkligen se till att resultaten kommer den lokala nivån till godo. Leader Sjuhärad kommer att vara aktivt inom det europeiska Leadernätverket under programperioden.

LAG kommer att arbeta med paraplyprojekt inom respektive insatsområde. Detta möjliggör att utveckla en projektform där vi nyttjar delprojekt inom varje insatsområde. Löpande utvärdering och följeforskning ger ingångar till att arbeta aktivt med kvalitetsuppföljning och att stämma av strategins inriktning under programperioden.

För urvalet av fonder till inkomna projektansökningar så kommer vi att nyttja samråd med ESF-kontoret och Arbetsförmedlingen samt använda oss av den referens/expertgrupp som knyts till Leaderkontoret och LAG:s stöd i processen. Se vidare under organisation i [bilaga 4](#).

Inom insatsområdena nedan har vi valt att ange vissa målgrupper som exempel. Under perioden måste vi räkna med att det kommer upp nya grupper som verkar lokalt och att oväntade ansökningar skall ges utrymme. Underifrånperspektivet är vår styrka och därför skall det lämnas öppningar för

detta. För att få en dynamik i utvecklingen och skapa innovativitet måste vi ge oss tillåtelse och modet att testa nya, annorlunda och kreativa projektförslag.

### **Insatsområde 1. Livskvalité**

*Målgrupper utgörs t ex av:* Grupperingar av unga och föreningslivet inom kultur-fritid, byalag, samhällsföreningar, hembygdsrörelsen, miljörörelsen.

*Fonder:* Landsbygdsfonden och socialfonden.

*Utvecklingskontoret arbetar med att:* utveckla befintliga nätverk, medverka i lokala möten, arbeta med information och dialog via media, initiera internationellt samarbete. Stödja skapandet av mötesplatser.

Här vill vi stödja projekt som stärker sammanhållning och lokal identitet. Projekten får gärna vara innovativa med fokus på inkludering, tillgänglighet och hållbar utveckling. Allas möjlighet att delta i utformningen av det egna samhället skall vara en förutsättning för dessa projekt. I första hand är det aktiviteter och verksamhet som stöds, investeringar godkänns enbart om de är en förutsättning för genomförandet. Initiativen skall vara nya och avser inte drift inom ordinarie verksamhet.

Projektet inom detta insatsområde kan handla om nya samarbetsformer, genomföra nya aktiviteter, förverkliga ortens utvecklingsplan, skapa nya mötesplatser, omställning till ett hållbart samhälle, skapa och förbättra rekreationsområden som t ex. vandringsleder, starta nya hälsobefrämjande insatser, nyttja natur och kulturarv. Projekt som har särskilt fokus på inkludering är prioriterade.

### **Insatsområde 2. Service**

*Målgrupper utgörs t ex av:* Samhällsföreningar, föreningslivet, företag, regionala och kommunala handläggare, landsbygdsföretagare.

*Fonder:* Landsbygdsfonden

*Utvecklingskontoret arbetar med att:* koppla samman lokala aktörer med kommunala och regionala processer, främja miljöeffektiva projekt och processer.

Här vill vi se nya aktörer och samarbetskonstellationer för att hitta innovativa lösningar på lokala möjligheter. Insatserna skall vara ett komplement till övriga aktörers stöd och fokusera på lokalt initiativ och inflytande. Inriktningen skall vara att den som bor och verkar i området skall kunna göra det utan hinder men också ha nödvändig kontakt med omvärlden såväl fysiskt om digitalt.

Tänkbara projekt kan handla om **mobilisering och förstudier kring** bredbandsutbyggnad men också om ny teknik som utvecklas under programperiodens gång, nya transportlösningar för både persontrafik och varudistribution, testområden för lokala servicelösningar samt kompetensutveckling genom nätverk, kurser och samarbete över gränser.

### **Insatsområde 3. Entreprenörskap**

*Målgrupper utgörs t ex av:* UF, LRF, Företagarna, Högskolan i Borås (HIB), Sveriges Tekniska Forskningsinstitut (SP), unga, föreningslivet.

*Fonder:* Landsbygdsfonden och socialfonden.

*Utvecklingskontoret arbetar med att:* stödja modellbyggen och försök, initiera ungdomsprojekt med företagande, samverka inom turismnäringen, främja hållbarhetsperspektiv i flera dimensioner hos entreprenörer.

Här vill vi arbeta med både den enskilde entreprenören och organisationer för utveckling av olika branscher eller kompetensutveckling för att starta nytt eller kvalitetshöjning av befintligt företag. Det är viktigt att initiativet är nytt och obeprovat i området. Särskild vikt läggs vid ungas möjlighet att starta och driva företag.

Projekt inom insatsområde entreprenörskap kan handla om branschspecifika samarbetsprojekt, företagsutveckling inom ett geografiskt område, s.k. microstöd till blivande och nya företagare, projekt för utveckling av besöksnäringen mm.

#### **7.4. Urvalsprocess**

Utifrån EU:s förordning 34.3.b. 2013/2013 kommer hela urvalsprocessen att präglas av öppenhet och transparens där allt underlag dokumenteras skriftligt. Inte minst gäller detta för den webb-ingång som vi kommer att utveckla för programperioden. Man skall tydligt kunna följa hela kedjan från uppsökande verksamhet, den inkomna ansökan, via beredning och beslut till genomfört projekt och utvärdering. Här skall även processen från det lokala perspektivet till EU:s mål för 2020 genomsyra alla planeringsnivåer.

Kopplingar från projekt till insatsområden, mål, indikatorer och uppföljning knyter ihop hela strategin och underlättar LAG:s beslut. LAG fattar beslut om projekt på styrelsemöten successivt under programperioden.

Utvecklingskontoret har en viktig roll av att stödja, främja och handlägga ansökningar om projektstöd och även se hur andra pågående processer kan kopplas till aktuell ansökan. I handläggning av ärenden finns en referensgrupp med specialkunskap att tillgå samt en hållbarhetscoach.

LAG har inom sig beredningsgrupper som bereder underlag för beslut. Ansökan, med utvecklingskontorets underlag, och beredning från respektive grupp, tas därefter upp på LAG:s styrelsemöte för beslut.

Allt beslutsunderlag bygger på de olika momenten i strategin och skall motiveras skriftligen via de angivna målen och indikatorerna samt att man beaktat de horisontella kriterierna.

En bedömningsmall har arbetats fram av LAG under hösten 2015, där vi jobbat aktivt med att ta fram kriterier för beslut inom respektive insatsområden.

I den nya perioden vill vi förstärka processen med ansökningar och urval genom en hållbarhetscoach på utvecklingskontoret som analyserar och ger återkoppling så att projektansökan beaktar ett hållbart perspektiv. Det är viktigt att man från Leaders sida ser helheten av de inkomna och beviljade projekten och att man har en lärande process utifrån hållbar utveckling även inom LAG och i samverkansprocesser. De hållbarhetskriterier som Leader Sjuhärad jobbar fram kommer att utvärderas successivt under perioden och kan komma att justeras.

#### **7.5. Mål och urvalskriterier**

De framtagna målen och indikatorerna bygger på den genomförda processen och utgör då en samspelande del med de mål som går från lokal nivå upp till EU:s mål för 2020. I tabellen nedan redovisar vi Leader Sjuhärads indikatorer och definitionen av dessa. De följs sedan upp och mäts efter projektens avslutning där projektledare/ägare i samråd med utvecklingskontorets personal sammanställer materialet. Varje projekts slutrapport innehåller beskrivning av genomförande, utfall och effekter. I mån av tid och resurser genomförs besök på plats. I bilaga 6 redovisas de urvalskriterier som ligger till grund för LAG:s bedömning och prioritering av projektansökningar.

Målvärdena anges i nedanstående tabell och avser perioden fram till 2023. De kvantifierade uppgifterna avser både projekt och delprojekt.

P= produktionsindikatorer

R= resultatindikatorer

### LANDSBYGDSFONDEN

MÅL	INDIKATOR	KVANT	TY P	BESKRIVNING
<p><u>Insatsområde 1.</u> <u>Livskvalité "In real Life" (IRL)</u> Sjuhärad skall präglas av möten över gränser, här skall finnas en mångfald av perspektiv, platser och personer som bidrar till en helhet där allas livskvalitéer inkluderas. Här ryms det både immateriella och materiella värden av det goda livet på landsbygden. Det är viktigt att lyfta fram de värden som Leadermetoden ger i utveckling av människor, föreningar och livsmönster i lokalsamhällen. Social innovation och nya former för mötesplatser och samverkan mellan både generationer och med beaktande av alla horisontella mål skapar</p>	Antal projekt som arbetar för hållbar utveckling	25	P	Ett av projektets huvudsyften skall vara att arbeta för hållbar utveckling ur socialt- ekonomiskt- eller miljömässigt perspektiv.
	Antal nya fritids- och kulturverksamheter	30	R	Indikatorn avser verksamheter av bestående karaktär.
	Antal nya fysiska mötesplatser	15	R	Mötesplatser som tillkommit genom projektet, som inte funnits tidigare eller varit ur bruk och återställts och vilka bedöms komma fortsätta att existera. Digitala mötesplatser avses inte.
	Antal personer som deltagit i kompetenshöjning	2 500	R	Indikatorn avser utbildningar, kurser, föreläsningar och studiebesök samt praktik. Behöver inte vara unika deltagare.
	Antal personer som fått rådgivning	500	R	Avser personer som fått rådgivning i frågor rörande hållbar utveckling. Detta kan ske i samband med ansökan och informationer /utbildningstillfällen som sker under projektets gång. Behöver inte vara unika deltagare.
	Antal samarbetsprojekt med annat Leaderområde nationellt/transnationellt	5	P	Projekt som ingått ett formellt samarbete genom upprättande av gemensam projektplan och avtal om projektgenomförande.
	Antal föreningar som aktivt arbetat med	10	P	Projektet har i projektplanen tydligt angett en plan för sitt

lockande miljöer att arbeta och bosätta sig i. Projekt som har särskilt fokus på inkludering är prioriterade.	inkludering			inkluderingsarbetet
<p><u><i>Insatsområde 2.</i></u>  <u><i>Service. "Be right Back" (BRB)</i></u>            Temat har perspektivet där man ser på den direkta verkligheten ute i hela Sjuhärad och där dialog och medverkan från engagerade parter krävs för att nå målen fram till 2020.            Här finns en landsbygd där servicenivån är hög och lokal produktion och konsumtion har ett hållbart perspektiv. Leader har en mycket viktig roll för att hitta samspel mellan olika aktörer och det har lokalt skapats erfarenhet under föregående perioder för utbyggnad av infrastruktur och innovativa lösningar där människa, kultur – och natur samspelar för att skapa möten. Inom området ryms frågor kring infrastrukturens utveckling med transporter och resande liksom IT – teknikens förändring där nya tjänsteområden kommer att skapas.</p>	Antal invånare som får tillgång till service.	5 000	R	Befolkning som har möjlighet att utnyttja service/infrastruktur som skapats eller planerats genom projektet (annat är bredband). Flera projekt som gynnar samma befolkning kan göras.
	Antal projekt som verkar för lokala bostadslösningar	10	P	Ett av projektets huvudsyften är att verka för/utreda möjligheten till nya lösningar för boendet i syfte att underlätta kvarboende/inflyttning.
	Projekt för förnybar energi	5	P	Projektet ska arbeta för nya energilösningar för övergången till en klimattålig ekonomi
	Projekt för nya tekniker	5	P	Nya tekniker som införts genom projektet. Tex digital teknik (bio, kulturhus), bokningstjänster på internet eller appar till mobiltelefoner.
	Antal nya mötesplatser och nätverk	5	R	Mötesplatser och nätverk för utvecklande och/eller drift av lokala servicefunktioner av bestående karaktär.
<u><i>Insatsområde 3.</i></u>	Antal nya företag	25	R	Nya företag, oavsett organisationsform, som

<p><u>Entreprenörskap</u> <u>"Face to Face" (F2F)</u> Temat har tagit sin utgångspunkt i begreppet där man möts i konkreta handlingar människor emellan och att man bygger verksamhet på enskilda människor, grupper, företag och föreningar som har framtidstro och vill förändra och utveckla. Vår erfarenhet från internationellt samarbete utvecklas. Sjuhärad ska utvecklas till ett område där hållbara mötesplatser för innovativt samhällsentreprenörskap skapas. Unga aktörer är viktiga medspelare i strategin. Miljöeffektivisering och återvinning är aspekter som startats upp i föregående period och nu sätts större krav för att nå EU:s framtida mål. Vi har från det lokala perspektivet stora möjligheter till samverkan med regionala aktörer, inte minst Högskolan i Borås och Sveriges Tekniska Forskningsinstitut att knyta teori till praktisk verksamhet.</p>				tillkommit genom att projektet genomförts och som är registrerat med eget organisationsnummer. Ett företag anses inte som nytt om det endast ändrar juridisk form.
	Antal nya årsarbeten	16	R	Nya, bestående arbetstillfällen. Även avlönat arbete i eget företag. Arbetstillfällen genom underleverantörer med egen F-skattsedel räknas med om de skapats som en följd av projektet. Utökad arbetstid. Ett helt årsarbete räknas som 1 720 timmar. Redovisas fördelat på: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Kön</li> <li>• Anställd/egenföretagare</li> <li>• F-skattsedel (köpta tjänster)</li> </ul>
	Varav antal årsarbeten kvinnor	10	R	
	Varav antal årsarbeten unga under 25 år	6	R	
	Antal företag som ingår i samarbete	100	R	Antal företag som ingår i samarbeten/lokal marknadsföring med aktörer i leveranskedjor för etablering och utveckling av korta leveranskedjor och lokala marknader. Dubbelräkning är tillåten.
	Antal nya besöksmål	20	R	Turistiska besöksmål som tillkommit genom projektet, och inte funnits tidigare eller varit ur bruk och återställt och vilka bedöms kommer fortsätta att existera.

## SOCIALFONDEN

MÅL	INDIKATOR	KVANTITET	TYP	BESKRIVNING
<p><u><i>Insatsområde 1.</i></u> <u><i>Livskvalité "In real Life" (IRL)</i></u> Sjuhärad skall präglas av möten över gränser, här skall finnas en mångfald av perspektiv, platser och personer som bidrar till en helhet där allas livskvalitéer inkluderas. Här ryms det både immateriella och materiella värden av det goda livet på landsbygden. Det är viktigt att lyfta fram de värden som Leadermetoden ger i utveckling av människor, föreningar och livsmönster i lokalsamhällen. Social innovation och nya former för mötesplatser och samverkan mellan både generationer och med beaktande av alla horisontella mål skapar lockande miljöer att arbeta och bosätta sig i. Projekt som har särskilt fokus på inkludering är prioriterade.</p>	Deltagare i kompetenshöjning kvinnor	25	R	Indikatorn avser utbildningar, kurser, föreläsningar och studiebesök samt praktik. Behöver inte vara unika deltagare, dvs en person kan redovisas vid mer än ett tillfälle.
	Deltagare i kompetenshöjning män	25	R	Indikatorn avser utbildningar, kurser, föreläsningar och studiebesök samt praktik. Behöver inte vara unika deltagare, dvs en person kan redovisas vid mer än ett tillfälle.
	Arbetslösa deltagare och långtidsarbetslösa som är i sysselsättning, inklusive eget företagande efter avslutad åtgärd	15	R	Nya, bestående arbetstillfällen. Även avlönat arbete i eget företag. Ett helt årsarbete räknas som 1 720 timmar. Redovisas fördelat på: <ul style="list-style-type: none"> <li>• Kön</li> <li>• Anställd/egenföretagare</li> </ul>
<p><u><i>Insatsområde 3.</i></u> <u><i>Entreprenörskap "Face to Face" (F2F)</i></u> Temat har tagit sin utgångspunkt i begreppet där man möts i konkreta handlingar människor emellan och att man bygger verksamhet på enskilda människor,</p>	Antal företag som får stöd	10	R	Antal små och medelstora företag som får stöd genom socialfondsmedel. Som företag definieras en organisation som producerar produkter eller tjänster för att tillfredsställa marknadens behov med syfte att göra vinst. Den juridiska formen kan variera. Ett företag får endast räknas en gång.
	Antal nya företag som startats av personer	5	R	Som företag definieras en organisation som producerar



<p>grupper, företag och föreningar som har framtidstro och vill förändra och utveckla. Vår erfarenhet från internationellt samarbete utvecklas. Sjuhärad ska utvecklas till ett område där hållbara mötesplatser för innovativt samhälls-entreprenörskap skapas. <a href="#">Unga aktörer är viktiga medspelare i strategin.</a> Miljöeffektivisering och återvinning är aspekter som startats upp i föregående period och nu sätts större krav för att nå EU:s framtida mål. Vi har från det lokala perspektivet stora möjligheter till samverkan med regionala aktörer, inte minst Högskolan i Borås och Sveriges Tekniska Forskningsinstitut att knyta teori till praktisk verksamhet.</p>	<p>med invandrarbakgrund/unga</p>			<p>produkter eller tjänster för att tillfredsställa marknadens behov med syfte att göra vinst. Den juridiska formen kan variera. För indikatorn avses första generationens invandrare. Minst ett av företagen skall startats av person under 25 år.</p>
	<p>Antal nya arbetstillfällen</p>	10	R	<p>Nya, bestående arbetstillfällen. Även avlönat arbete i eget företag. Utökad arbetstid. Ett helt årsarbete räknas som 1 720 timmar. Redovisas fördelat män/kvinnor och anställning/egenföretagare samt unga under 25 år.</p>
<p>Stärkt anpassningförmåga för sysselsatta kvinnor och män på arbetsmarknaden</p>	<p>Antal anställda, inklusive egenföretagare, med förbättrad arbetsmarknadssituation, efter avslutad åtgärd</p>	19	R	<p>Kompetenshöjning för att öka förutsättningarna för en stadigvarande anställning/sysselsättning.</p>

## 8. Finansieringsplan

Delåtgärd	Fond	%	SEK
Drift	Landsbygdsfonden Samt Socialfonden	25,00	9 693 707

Samarbeten	<i>Landsbygdsfonden</i>	3,87	1 500 000
Genomförande av strategin	<i>Landsbygdsfonden</i>	67,22	26 065 015
	<i>Socialfonden</i>	3,91	1 516 107
Summa		100	38 774 829

## 9. Organisation

### 9.1. Administrativ kapacitet och kansliets arbete

Ett starkt utvecklingskontor kommer att ha inriktning på en stöttande och rådgivande verksamhet där idégenerering och kreativa processer utvecklas. Framförallt är det viktigt att under den inledande fasen av programperioden kunna verka uppsökande och nå ut i enlighet med den kommunikationsplan som upprättas. Ett gott förankringsarbete mot olika målgrupper och kommande aktörer underlättar processen för hela perioden. Beaktandet av de horisontella målen utgör en viktig grund i kontaktarbetet. Kontoret bygger vidare på sammanlagt två perioders erfarenhet av framgångsrikt Leaderarbete i Sjuhärad där uppsökande och rådgivande verksamhet skapat många kontaktytor och nätverk som kan utvecklas ytterligare.

Kommunikation och dialog kommer allt mer att ske via sociala medier och en utvecklad hemsida ingår som en viktig del av strukturen för verksamheten. Kontoret organiserar utbildningar för såväl LAG som projekt och övergripande processer i samverkan med andra aktörer så att överförbarhet och nyttjande av modellbyggen stimuleras. Transparens och öppenhet är ledord för ett väl fungerande utvecklingskontor.

Utifrån ett projektperspektiv så finns det behov att under perioden utveckla stödet och utbyte av erfarenheter mellan projektledare. En av de viktigaste delarna handlar om projektens avslutning och övergång till drift, men även frågan om hur man marknadsför ett pågående projekt och hur man arbetar med begreppet överförbarhet av projekten är angelägna att utveckla. Kontoret skall ta initiativ till gränsöverskridande möten och träffar där man nyttjar befintlig kompetens och kopplar an detta till pågående och kommande projekt. Erfarenheten visar att projekt tar tid, inte minst i avslutningsfasen, då de skall implementeras. Kontoret skall aktivt medverka som stöd och främjare i denna process.

Till utvecklingskontoret knyts en form av referensgrupp/expertpanel som kan användas som stöd och erfarenhetsbas vid behandling av vissa projekt. Denna panel kan förändras under programperioden utifrån inkomna ansökningar, utvärderingsarbetet och eventuella justeringar av strategins inriktning.

Vår strategi har ett tydligt fokus på skapandet av ett hållbart samhälle och detta genomsyrar även kontorets arbetsmetoder. Vi vill nyttja coaching som en aktiv form av stöd där vi utvecklar

hållbarhetsperspektiven i dialog med projekten och ser om man kan få dem ytterligare en bit på väg mot hållbarhet samtidigt som man stärker projektledarens roll.

Projektansökningar kommer att behandlas enligt en modell som bygger på erfarenheter från tidigare Leaderperioder. Kontoret kommer att ha funktionen av dialogpartner med sökanden samt att skapa underlag och handlägga ärenden inför beredning och beslut i LAG. Se även avsnitt 9.3.

En viktig arbetsuppgift består i att arbeta med kvalitetssäkring och succesiv utvärdering av processer och projekt. Här avser vi att nyttja de nätverk och den samverkan som under föregående period utvecklats, inte minst inom de olika Leaderområdena i Västra Götaland.

För att genomföra den ovan beskrivna verksamheten behövs funktionerna av verksamhetsledare, ekonom, kommunikatör och hållbarhetscoach på det lokala utvecklingskontoret. På kontoret kommer även projektledare att finnas som ansvarar för paraplyprojekt som skapas inom de olika insatsområdena.

Under hösten 2015 tar LAG och kontoret fram ett styrdokument som tydliggör arbetsfördelning mellan parterna (se även 9.3). LAG har arbetsgivaransvaret för det lokala utvecklingskontoret och dess personal.

## **9.2 Partnerskapet och föreningen**

Framtagandet av strategin 2014 -2020 för Leader Sjuhärad initierades av LAG genom dess arbetsutskott. I samverkan med Leaderkontorets verksamhetsledare anställdes en processledare under 2013-2014. Uppdraget gavs att arbeta utifrån ett underifrånperspektiv och genom olika dialogformer ge många möjligheter till deltagande och inspel. Under processens gång har förankring och information skett till LAG som även varit aktiv i diskussioner om innehåll och struktur. Workshops har anordnats för att utveckla strategins innehåll. Flera av medlemmarna i LAG har även deltagit i de olika dialogträffarna. De kommunala kontaktpersonerna i Sjuhäradskommunerna har engagerats för dialog och informationsutbyte.

Allt underlag från dialogmötena har bearbetats, med aktivt deltagande från våra medverkande unga och utgjort underlag för de olika temagrupper/skrivargrupper som verkat under vintern och våren 2013-2014. Dessa har bestått av mellan 6-8 personer per grupp och representerat olika perspektiv på landsbygdsutveckling från ideell sektor, det offentliga och privata aktörer ( Se bilaga 1). Utifrån det framtagna underlaget har arbetet fortsatt från sommaren 2014 i nära dialog med aktörer på central, regional och lokal nivå för att samverka till en ansökan inlämnad senast 1 december 2014.

På Leader Sjuhärad hemsida har en ingång skapats där man kunnat följa processen och hitta kontaktvägar in.

Arbetet har letts av den styrgrupp som tillsattes under vinter 2014 och regelbundna avstämningsmöten har skett. Styrgruppen har bestått av 5 personer med olika ingångar i Leaderverksamhet (Se bilaga 1). Skrivandet har även stämts av med vårt hållbarhetsprojekt och paraplyprojektet för ungdomsverksamhet (Sixten) liksom med våra etablerade kommunkontakter i Sjuhärad. Delavsnitt av texten har bearbetats av LAG på styrelsemöten under hösten 2014. Strategis koncepttexter har sänts ut till den befintliga LAG-gruppen och till representanter för Västra Götalandsregionen samt Länsstyrelsen i Västra Götalands län för att inhämta synpunkter

LAG har följt och deltagit i processen med framtagandet av strategin under 2013-2014 där information, dialog och works-shops genomförts. Man har även tagit aktiv del i utvärderingen av

föregående period med projektintervjuer och analys av kvalitetsarbete. Frågeställningarna kring detta redovisas i bilaga 5. För att säkerställa partnerskapet i LAG så kommer valberedningen att representeras av de tre sektorerna. Valberedningen kommer att utbildas i Leaders metod, vår lokala strategi och mål.

### **9.3. LAG – den lokala aktionsgruppen**

LAG har en nyckelroll för att förverkliga strategin och är ansvarig för genomförandet samt att verksamheten drivs på ett rationellt sätt. Beslut om projekt och processer fattas av LAG och innebär ett stort ansvar för att strategin och uppställda mål följs. Inom LAG skall det finnas god kompetens som även omfattar kunskap om social- och regionalfonderna som vi arbetar med. Ledamöterna i LAG utses av den valberedning som skapats av LAG under perioden 2007 – 2013. Valberedningen har en mycket viktig roll när det gäller att skapa LAG:s samlade kompetens genom de olika ledamöterna.

En ny ideell förening för Sjuhärad kommer att bildas under hösten 2015. Den nya föreningen kommer att stå som sökande inför perioden 2014 -2020 och kommer att vara beslutande instans. Styrelsen för föreningen utgörs av LAG. Ledamöterna kommer att bestå av personer som representerar de tre sektorerna ideell, offentlig och privat sektor. Ingen av sektorerna får ha egen majoritet och representationen från det offentliga får inte överstiga 49%.

Sammanställningen av ledamöter skall tillgodose de horisontella mål som finns i strategin där jämställdhet, integration, hållbarhet och ungas medverkan betonas. LAG har även en viktig roll som ambassadörer för programmet och att återföra sin verksamhet inom det kontaktnät och genom de organisationer man verkar i. Som ledamot i LAG väljes man för två år i taget och detta sker på årsmötet.

Inom LAG skapas ett presidium, bestående av tre ledamöter som representerar var sin sektor och som fattar mer principiella beslut samt medverkar aktivt vid kompetensutveckling av LAG, anställningar mm. En delegationsordning finns som reglerar förhållandet styrelsen- arbetsutskott-presidium och utvecklingskontoret. Inom LAG finns en beredning för projektansökningar inom respektive insatsområde (livskvalité, service samt entreprenörskap). Beredning sker på underlag av inkomna ansökningar och utvecklingskontorets underlag vid handläggning. LAG fattar beslut om projekt och processer på styrelsemöten efter beredning i enlighet med upprättad arbetsordning.

LAG kommer även att driva egna större projekt, baserade på de tre insatsområdena. Inom ramen för dessa kommer delprojekt att nyttjas inom respektive insatsområde baserat på den lyckade verksamhet som pågått i Sjuhärad sedan 2001. Beslut om stöd till delprojekten fattas enligt delegationsordningen.

Under programperioden kommer LAG att driva en kontinuerlig process för att utveckla sitt arbete och genomföra kompetensutveckling för ledamöterna. Detta sker i samverkan med utvecklingskontoret och även kopplat till andra aktörer.

## 10. Samverkan mellan fonder och med andra aktörer

### 10.1 Samverkan mellan fonder

För att nyttja givna resurser är det viktigt att finna former för ett strategiskt samarbete mellan fonderna där medlen kan samordnas och stärka varandra i praktiskt genomförande på lokal nivå. För lokalt utvecklingsarbete är det viktigt att den sociala ekonomins kraft lyfts fram och att hållbarhet är ett nyckelord för framtiden.

Leader Sjuhärad kommer att arbeta med två fonder för att stödja projekt inom vårt område, landsbygdsfonden och socialfonden. Vårt arbetssätt har basen i de ansökningar som kommer in till Leader Sjuhärad och idéernas bärighet avgör vilken av fonderna som nyttjas. För att utveckla vår kompetens kommer vi att regelbundet möta såväl ESF -kontoret i Göteborg som Arbetsförmedlingen och andra aktörer för att skapa oss en bild av de processer som sker. Vi ser att Leaderverksamheten i Sjuhärad har sin bas i Landsbygdsfonden och att vi kan komplettera socialfonden med lokala tematiska insatser.

Insatsområdet livskvalité kan nyttjas med ingång även till socialfonden. När det gäller våra insatsområden för entreprenörskap och näringslivsutveckling så kopplas det an till både landsbygdsfonden och socialfonden. Uppdelningen mellan fonderna ges i avsnitt 7.5 där även mål och indikatorer redovisas.

Inom Västra Götalandsregionen så avser man att skapa en fondsamordningsgrupp där även LLU-frågorna kommer att behandlas. Uppdraget för detta har gått till regionutvecklingssekreteriatet; enheten för näringslivsutveckling.

### 10.2. Avstämning med andra aktörer

Leader Sjuhärad (LLU ) är beroende av sin omvärld för att aktivt stödja projekt och processer som utvecklar landsbygden i Sjuhärad och ser därför ett utbyte av kunskap och erfarenhet genom samarbete med andra områden såväl nationellt som internationellt som en viktig del av Leaderarbetet. Vi vill ha en koppling och samverkan med regionala aktörer i Västra Götaland när det gäller verksamhet och projekt som nyttjar socialfonden för att se hur Leader kan komplettera och undvika dubbelarbete.

Västra Götaland 2020 är namnet på regionens strategi för tillväxt och utveckling för 2014 – 2020 och utgör det regionala utvecklingsprogrammet (RUP). Ramen för strategin utgår från att skapa en långsiktigt hållbar utveckling i de tre dimensionerna ekologisk, social och ekonomisk. Det betonas att den omfattar hela Västra Götaland och den innehåller tydliga prioriteringar. Genomförande skall ske i tät samverkan för att nå visionen om det goda livet. Inom Västra Götalandsregionen har det upprättats program för bland annat hållbar utveckling, serviceprogram, program för socialt entreprenörskap och en kulturplan. De olika programmen och strategierna stämmer väl överens med hur vi jobbar strategiskt inom Leader Sjuhärad. Samverkan, deltagande och lärande ger oss inspiration och möjligheter att nyttja synergieffekter i lokala utvecklingsprojekt och på strategisk nivå. Se bilaga 3.

Inom Västra Götalandsregionen finns det ett delat ansvar för de regionala utvecklingsfrågorna där landsbygdsfrågorna ligger kvar på Länsstyrelsen medan regionen arbetar i alla dimensionerna. För genomförande av regionala strategier och program som skall omfatta 49 kommuner så finns det 4 delregionala strukturer i form av kommunalförbund dit man delegerat beslut och medel. Ett av dessa

är Sjuhärads Kommunalförbund; Boråsregionen med samma avgränsning som Leaderområdet (förutom Borås innerstad). Samverkan mellan Leader och Sjuhärads Kommunalförbund är en viktig fråga där vi vill arbeta fram en struktur för regelbundna avstämningar och möten som behandlar beviljade projekt, utvärdering av genomförda insatser och kommande projekt. Såväl genomförandeplan som kulturplan finns som antagna dokument för kommunalförbundets verksamhet.

Länsstyrelsen genomför sitt program för landsbygdsutveckling utifrån den framtagna regionala handlingsplanen. Denna plan syftar till att styra Länsstyrelsens arbete med prioriteringar och urval av ansökningar samt samverkan med andra fonder och aktörer. Här finns en partnerskapsgruppering där det är viktigt att Leader och LLU-kontoren är representerade. Andra områden där vi avser att samverka med Länsstyrelsen är inom natur- och kulturmiljö liksom med enheten för miljö & klimat. Leader Sjuhärad kommer att vara aktivt inom den ”regionala landskapsdialog” som Länsstyrelsens landsbygdsenhet avser att bjuda in till.

Samverkan mellan Leaderområden och erfarenhetsutbyte inom Västra Götalandsregionen byggs vidare utifrån erfarenheter från tidigare period. Det nätverk mellan Leaderområden som etablerats i regionen under föregående period utvecklas. Nya former för samverkan med Länsstyrelsen och regionen kommer bland annat att omfatta analyser och utvärderingar fram mot 2020.

Möjligheterna av att genomföra strukturerade möten med kommunledningarna i Sjuhäradskommunerna skall prövas som en väg att öka medvetenheten liksom en uppföljning av de seminarier/ inspirationsmöten som genomfördes hösten 2013 i samband med strategiframtagandet. Samverkan med Arbetsförmedlingarna, Sjuhärads Samordningsförbund, Företagarna och UF utgör en viktig grund i flerfondsarbetet. Andra viktiga aktörer är exempelvis miljörelsen och Hushållningssällskapet där nya former för samverkan kommer att etableras.

Det nätverk av kommunala kontaktpersoner som etablerats i föregående period kommer att utvecklas och regelbundna möten genomförs för dialog och information inom det kommunala fältet.

### **10.3. Jämställdhet och icke diskriminering**

Målet för EU:s jämställdhetspolitik är att kvinnor och män ska ha samma förutsättningar att forma samhället och sina egna liv. I vårt arbete med genomförandet av strategin kommer vi att se till dessa skilda villkor, och att arbeta utifrån att det också finns könstillhörighet som inte faller inom den traditionella tvåkönsmodellen. En förutsättning för att kunna uppnå målen inom jämställdhet är att alla har samma rättigheter, möjligheter och skyldighet inom livets alla områden. I arbetet med strategins genomförande ser vi jämlikhetsaspekterna som grundläggande, inte minst för att aktivt arbeta för en status – och resursutjämning också mellan stad och land.

Statistiska Centralbyrån bekräftar i sitt jämförelseindex att kommunerna i Sjuhärad är sämre jämställda än Göteborg med sina kranskommuner inom pendlingsavstånd. Ett samband vi kan se är att kommuner med god arbetsmarknad har bättre jämställt samhälle och omvänt att god jämställdhet kan leda till god arbetsmarknad. För att bland annat nå större effekt på ekonomin i Sjuhärad av de insatser som Leader kan bidra till så skall jämställdhetsperspektivet byggas in i arbetsmetoder och beslut. Nätverk skall stärkas och möjlighet till nödvändiga kompetenser skall erbjudas för att stärka idéer och företagsutveckling. Även utbildningsnivån spelar stor roll när det gäller att utveckla jämställdhetsperspektivet i strategin.

Utvecklingskontorets verksamhet skall beakta att frågorna om jämställdhet och icke diskriminering ligger till grund för informationsarbetet och mobiliseringen av nya projekt.

Projekten granskas ur jämställdhets - och normkritiskt perspektiv för att se hur diskrimineringsfrågorna lyfts fram och bidrar till uppfyllandet av målen. Nätverk för, av och med människor i icke privilegierade positioner skall stärkas och möjligheter till kompetensutveckling i olika former skall erbjudas för att stärka idéer och företagsutveckling.

## 11. Kommunikation

Arbetet skall präglas av transparens och möjligheter till dialog och samtal med invånare och aktörer i området. Det är viktigt att kommunikationsplanen väger in den utvärdering och följeforskning som skall ske under perioden för att på så sätt redovisa de miljö – och samhällsnyttoeffekter som Leadermetoden ger. Kommunikationsplanen utgör vår metod för att tydligt se den kedja av samband som finns från visionen till det genomförda projektet.

Vi vill i denna lyfta fram Leaderspecifika värden såsom fiberföreningar, social mobilisering, möten mellan människor, skapade av arbetstillfällen, samverkan mellan företag etc.

Nedan redovisas vår handlingsplan för kommunikation. Den redovisas även i tabellform för de tre olika faserna ; införande, genomförande och avslutning i [bilaga 7](#).

### Kommunikationsplan

Leader Sjuhärads strategiska arbete med kommunikation skall präglas av transparens och möjligheter till dialog och samtal med invånare och aktörer i området. Med stöd av Jordbruksverkets kommunikationsstrategi för Lokalt Ledd Utveckling som bas har vi brutit ned denna till vår lokala nivå och använder den som bas för vår kommunikationsplan.

Kommunikationsstrategin bygger på tre kommunikationsmål:

1. Att nå de som söker projektstöd inom Leader och bidrar till hållbara levande landsbygder
2. Att sprida information, kunskap och erfarenheter om Leader
3. Att känna till arbetet och effekterna med Leader och EU:s roll inom den lokala utvecklingen

Leader Sjuhärads kommunikationsplan innebär att vi på ett strukturerat sätt kommunicerar pågående Leaderprocess, klargöra nyttan och fånga upp lokala synpunkter och innovativa idéer som kan utveckla verksamheten i Sjuhärad. Det är viktigt att kommunikationen sker i en ömsesidig process där man kan lära av lokal kunskap och förslag samt tillföra en regional överblick.

Den första fasen under perioden 2016 handlar om att redovisa allt det underlag som finns på ett sätt som tydligt talar om vikten av underifrånperspektivet, lokal utveckling, dialog mm och att Leader kan visa på mätbara effekter på lokal utveckling, miljönsatsningar, sysselsättning mm. Basen utgörs av den framtagna och antagna strategin samt föregående periods lyckade verksamhet. Den katalog som produceras med ett urval av intressanta och spännande projekt under föregående Leaderperiod är ett utmärkt underlag som kan användas i kontakterna med olika målgrupper. Budskapet skall vara tydligt och väcka intresse och engagemang. Här lyfter vi fram de goda berättelserna och använder oss av våra ambassadörer.

Kommunikationen skall beakta tillgänglighetsperspektivet och kontakter tas vid behov med företrädare för funktionsskillnader, tolkorganisationer mm för att skapa bra kommunikationsvägar.

Det lokala utvecklingskontoret på Rådde skall jobba med idégenerering i olika former där samverkan med andra partners stimulerar till utvecklande möten mellan människor.

I bifogad sammanställning finner man de aktuella målgrupper dit kommunikationen fokuseras samt de budskap som skall kommuniceras. Utifrån detta redovisas vilka aktiviteter och kanaler som är mest relevanta att satsa på.

Webben kommer att få allt större betydelse. Vi kommer att skapa en ny hemsida för Leader Sjuhärad i en form som inbjuder till samtal och synpunkter via nätet. För att mobilisera och utveckla samverkan med unga människor använder vi sociala medier exempelvis med filmklipp på U-tube, Facebook.

Genomförandeprocessen med möten och seminarier finns redan idag, men utvecklas och sprids mot en bredare målgrupp. Utvärderingar och spridning av resultaten skall ske successivt så att överförbarhet och modellstudier kan användas av andra inom Sjuhärad. Mediakontakter och samverkan med andra landsbygdstrukturer underlättar marknadsföringen av processer och aktiviteter.

Under perioden 2014 -2020 bygger vi vidare på de ”goda ambassadörer” som tidigare verkat (exempelvis kommunrepresentanter, projektledare, LAG- medlemmar). Möjligheterna av att genomföra strukturerade möten med kommunledningarna i Sjuhäradskommunerna är en väg som vi kommer att pröva för att öka medvetenheten liksom en uppföljning och utveckling av de seminarier/ inspirationsmöten som genomfördes hösten 2013 i samband med strategiframtagandet. Närvaron ute i de 8 ingående kommunerna skall stärkas. Vi planerar att finnas tillgängliga lokalt på intressanta mötesplatser minst 1 gång i månaden i varje kommun för att informera och möta kommande projektägare. Deltagandet i kommunernas byalags- och utvecklingsgrupps möten är en annan viktig kanal till direkta möten som är en prioriterad fråga i kommunikationsplanen.

## **12. Uppföljning och revidering**

Strategin för Leader Sjuhärad (LLU) kommer att utvärderas löpande under perioden och stämmas av mot andra styrdokument på central- regional och kommunal nivå. Länsstyrelsen i Västra Götalands län liksom Västra Götalandsregionen och Sjuhärads Kommunalförbunds arbete med handlingsplaner utgör ett viktigt underlag för samordning och synergieffekter utifrån vårt fortsatta arbete med Leaderprocessen. I vårt arbete genomförs regelbundet omvärldsanalyser där vi kommer att hantera utveckling och trender som påverkar vår verksamhet i Sjuhärad. Både utvärdering och omvärldsanalys utgör grunden för att bedriva ett aktivt arbete med kvalitetssäkring.

Utvärderingar skall ses som delar av en lärandeprocess som genomsyrar såväl strategin som olika processer och projekt liksom LAG gruppens verksamhet fram till 2020. Genom en tidig uppföljning av de projekt som behandlas inom Leader får LAG ett underlag för att se hur måluppfyllelse och lokalt engagemang utvecklas och man kan på så sätt justera och utveckla strategin. Genom lärandet av vunna erfarenheter och en förmåga att se helheter och hitta ”mönster” utvecklas nya innovativa angreppssätt i processen under perioden.

Stöd för utvärderingsprocessen kommer att sökas externt genom kontakt med de utbildningsinstitutioner som finns i Västra Götalands län. Detta är ett led i att stärka kvalitetsarbetet och ingår som ett ramverk som löper genom hela Leaderperioden och där det även i varje projekt



finns utrymme avsatt för olika former av utvärdering. I samverkan med andra leaderområden skall vi gemensamt finna upphandlingsmöjligheter för följeforskning under hela programperioden 2014 – 2020.

Systematiken i uppföljning bygger på de årsvisa verksamhetsplaner som utgör grunden för verksamheten inom LAG och på utvecklingskontoret. Till detta kommer samverkan i uppföljning med andra aktörer och leaderområdets erfarenheter. Erfarenheterna från föregående perioder utgör även ett referensmaterial som utnyttjas för den löpande utvärderingen.

Arbetet med uppföljning läggs in som fasta punkter i LAG:s dagordning och följer årsprocessen där det även ingår att man konkret arbetar med omvärldsanalys. Underlag tas fram av kontorets personal. LAG tar del av varje slutrapport och diskuterar vilka erfarenheter man fått av projektet och hur dessa kan bidra till att förbättra både LAG:s kommande verksamhet och det stöd som projektansökare kan få. Kvantitativa uppföljningar mot mål och indikatorer sker kontinuerligt och avstäms minst årsvis. Utfallen utgör grund för kommande beslut. Eventuellt kan riktade utlysningar bli aktuella om det visar sig att vissa temaområden/indikatorer inte tillgodoses

Statistik över nådda resultat förs både i samband med att ansökningar bifalls av LAG och det faktiska resultatet som redovisas i slutrapporter. LAG och kontoret följer upp alla projekt under projektiden och stäms av mot förväntade resultat.

Utvärderingar kommuniceras ut direkt i processen där vi kommer att anordna projekträffar som utgör en plattform där utvecklingskontorets erfarenhet från genomförda projekt kan spelas in och användas som erfarenhetsåtervinning för planerade projekt. Kommunikation sker även genom årsberättelser, avrapportering till finansiärer och möten med intressenter och projektsökanden

I halvtid kommer LAG att genomföra en kvalitativ utvärdering genom extern konsult. Resultatet av den utvärderingen kommer att användas för fortsatt utveckling och eventuella justeringar i inriktningen av det lokala Leaderarbetet. LAG-ägda projekt kommer även att utvärderas av extern konsult.

I programperiodens avslutningsfas kommer LAG att genomföra uppsökande kontakter med avslutade projekt med intervjuer av projektledare och/eller projektägare för att utvärdera och skapa underlag för kommande period.

Utvärdering och uppföljning för Leader Sjuhärad redovisas även i bifogad tidplan. Se [bilaga 8](#).